

**ДЕРЖАВНИЙ І ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ЕЛЕМЕНТИ
СИСТЕМИ ДЕМОКРАТИЧНОГО ЦИВІЛЬНОГО НАГЛЯДУ:
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ПІДХІД**

Сергій Олександрович АЛЕЄВ,

*аспірант відділу аспірантури
(ад'юнктури) і докторантури
Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Демократичні суспільства ґрунтуються на принципах прозорості, підзвітності та дотримання прав людини. У цьому контексті державний і громадський контроль стають ключовими інструментами забезпечення ефективного функціонування публічної влади та захисту прав громадян. Демократичний цивільний нагляд є важливою складовою адміністративно-правового механізму, що сприяє зміцненню довіри до державних інститутів.

Державний контроль відіграє ключову роль у функціонуванні демократичної правової держави, забезпечуючи дотримання законності та ефективності в діяльності суб'єктів публічної влади. Його сутність полягає в систематичному аналізі, перевірці та оцінюванні діяльності державних органів, підприємств, установ і організацій з метою виявлення недоліків, усунення правопорушень і підвищення рівня управлінських рішень[1]. Адміністративно-правовий підхід до державного контролю передбачає чітке нормативне врегулювання його форм, методів і процедур, а також визначення компетенції органів, відповідальних за здійснення контрольної діяльності.

Державний контроль ґрунтується на низці принципів, зокрема, на законності, підзвітності, об'єктивності, регулярності та прозорості. Ці принципи сприяють забезпеченню його ефективності та зменшенню можливих зловживань у процесі здійснення контрольних заходів. Важливим аспектом є обов'язковість дотримання встановлених процедур як з боку контрольних органів, так і з боку суб'єктів, діяльність яких перевіряється[2]. Юридична підзвітність контрольних органів забезпечує їхню відповідальність перед суспільством і дозволяє уникнути можливих зловживань владою. Функціональне значення державного контролю проявляється через його різноманітні форми, які залежать від цілей і завдань, що стоять перед контролюючими органами. Однією з найбільш поширених форм є нагляд за дотриманням законодавства, який здійснюється прокуратурою, спеціалізованими інспекціями та іншими державними інститутами. Особливу увагу приділяють аудиту, спрямованому на перевірку ефективності використання державних ресурсів. Органи фінансового контролю, зокрема Рахункова палата, забезпечують оцінку цільового використання бюджетних коштів та

запобігання нераціональним витратам[3]. Не менш важливими є адміністративні перевірки, які проводяться органами виконавчої влади з метою оцінки законності та доцільності їхньої діяльності.

На нашу думку, державний контроль не обмежується лише виявленням порушень. Одним із його головних завдань є попередження можливих зловживань, підвищення рівня правосвідомості серед суб'єктів, які підлягають перевіркам, та створення умов для прозорого і відповідального управління. Завдяки систематичному моніторингу державний контроль сприяє формуванню довіри громадян до органів влади, запровадженню інноваційних підходів у публічному управлінні та вдосконаленню механізмів реалізації державної політики.

Громадський контроль є важливим елементом демократичної системи, що дозволяє суспільству впливати на функціонування публічної влади, забезпечуючи її прозорість, підзвітність та дотримання принципів законності. Цей механізм надає громадянам і організаціям можливість здійснювати моніторинг діяльності державних інституцій, оцінювати її ефективність і вимагати врахування інтересів суспільства під час ухвалення управлінських рішень[4]. Основою громадського контролю є участь громадян у процесах управління через доступ до інформації, механізми діалогу з владою та право на вплив через суспільні ініціативи. Юридичне закріплення громадського контролю сприяє його реалізації як інструмента демократичного нагляду. Законодавство визначає право громадян на доступ до публічної інформації, участь у консультаціях, обговореннях та моніторингу діяльності органів влади. Інститути громадянського суспільства, зокрема громадські ради, експертні комісії та антикорупційні платформи, діють як посередники між владою і суспільством, забезпечуючи систематичний аналіз і контроль за ефективністю публічної політики[5]. Одним із важливих аспектів є забезпечення захисту прав осіб, які здійснюють громадський контроль, що сприяє активізації громадянської активності. Ефективність громадського контролю багато в чому залежить від готовності держави співпрацювати з громадянською та забезпечувати відкритість і доступність інформації. Надійні механізми комунікації між державними органами і громадянами дозволяють формувати умови для конструктивного діалогу, зокрема через відкриті консультації, публічні слухання та онлайн-платформи для моніторингу. Важливу роль у цьому процесі відіграють законодавчі гарантії свободи слова, зокрема права на вільний доступ до інформації та захисту журналістів, які висвітлюють діяльність органів влади[6].

Громадський контроль виконує не лише функцію нагляду за публічними інституціями, а й формує громадський запит на ефективне управління, сприяючи розвитку культури підзвітності серед представників влади. Активна участь громадян у процесах контролю дозволяє не лише виявляти та усувати недоліки в роботі державних органів, але й забезпечує довіру до системи управління, зменшуючи соціальну напругу та підвищуючи легітимність ухвалених рішень. Такий

підхід дозволяє створювати умови для подальшого вдосконалення механізмів державного управління, стимулюючи досягнення балансу між владою та суспільством.

Можемо зробити висновок, що державний і громадський контроль як складові системи демократичного цивільного нагляду є невіддільними елементами сучасної правової держави, які забезпечують збалансованість владних повноважень, прозорість управлінської діяльності та залучення громадянського суспільства до процесу прийняття рішень. Адміністративно-правовий підхід до аналізу цих механізмів дає змогу не лише дослідити їхню організаційно-правову структуру, але й оцінити ефективність функціонування у контексті забезпечення прав і свобод людини. Державний контроль, зосереджений на моніторингу та коригуванні діяльності суб'єктів виконавчої влади, сприяє забезпеченню законності, дотриманню принципів верховенства права та ефективності управління. У свою чергу, громадський контроль, що реалізується через інститути громадянського суспільства, виступає важливим чинником підзвітності та відповідальності державних органів. Взаємодія цих форм контролю створює передумови для побудови системи стримувань і противаг, яка сприяє стабільності демократичного устрою. Удосконалення нормативно-правового регулювання, впровадження сучасних технологій і зміцнення інституційної спроможності контролюючих суб'єктів є ключовими напрямками підвищення ефективності цієї системи. Такий підхід дозволяє не лише забезпечити належний рівень прозорості та законності, але й зміцнити довіру громадян до державних інституцій, що є запорукою стійкого демократичного розвитку.

Список використаних джерел

1. Авер'янов В.Б. Державне управління: теорія і практика. Київ: Юрінком Інтер, 1998. 432 с.
2. Гончарук С.Т. Прозорість державного управління як елемент демократичного цивільного контролю. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2020. № 3 (46). С. 43–49.
3. Колпаков В.К., Шкарупа В.К. Адміністративне право України. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 752 с.
4. Кравченко В.В. Правове регулювання державного контролю у сфері публічного управління. *Право України*. 2019. № 8. С. 24–30.
5. Лук'янчиков Є.Д. Державний контроль як засіб забезпечення законності в діяльності органів виконавчої влади. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2021. № 3. С. 75–82.
6. Мироненко О.М. Громадський контроль у системі публічного адміністрування: теоретико-правовий аспект. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 61–65.
7. Романюк Б.П. Громадський контроль як елемент демократичного управління в Україні: особливості правового регулювання. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2022. № 4. С. 134–140.